

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

1996 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

28 июн, № 26 (3363)

ЯНГИ АСР ОСТОНАСИДА

Бугун дунё охирача янги муҳим бир масала турибди — инсоният янги, янгирама биринчи асрга қандай ва қай тарзда кириб боради? Янги юз йиллик остонасида китоблар, мамлакатлар, халқлар қандай муаммоларга дучор бўлади, баъи баълар тарихнинг бугунги босқичидан узининг бугунги даражаси, ўз-муаммолари, ноҳақлиги, пайвандлиги билан бирга унинг е бошқа бир ҳолатлар юзига келиши? Янги аср одамнинг ҳаётида чинакам қонилиш, роҳат-фероғат даври бўлиши учун нималар қилиш керак? Нималардан воз кечиш, нималарга эътибор бермоқ даркор?

Бу саволлар, беистисно, ҳар бир кишини уйлантиради. Нуфузли халқаро таъкилотлар, сисемалар, институтилар, амалиётчи олимлар бу ҳақда анча оқинган бош қотириб, фикр қилдилар, дунёвий жаранларини қузатишди.

Янги асрга инсоният бирликда ва ҳар бир давлат, ҳар бир миллат алоҳида-алоҳида кириб боради. Бу дегани шунки, инсон ҳаёти билан боғлиқ умумий, муштарак муаммолар бирликти ҳал қилгани ҳолда, ҳар бир миллат ўзи ҳар бир давлатнинг фақат ўзига ҳос бўлган муаммолари, ташланган йўлидаги узраши мумкин бўлган қийинчиликлари фақат шу давлат, шу миллат томонидан бартараф этилади.

Янги аср таралдиш дуненинг нуфузи баланд АҚШ, Япония,

Франция, Германия, Буюк Британия, Италия каби мамлакатлар қатори бундан айтилган тўрт-беш йил аввал муваққилликка эришган, миллий ва демократик таракқий йулларида ласлаб қадимларини ташлаётган ёш суверен давлатларда ҳам бормоқда. Хусусан Ўзбекистонда ҳам!

Бугун муштарак мамлакатимизда кечатган ижтимоий-сиёсий жаранларни бир сўз билан Жаҳонга чиқиш, миллий давлатчилик мақсадини қайта тиклаш, деб ифодалаш мумкин. Амалга ошириладиган ишлотлардан қандай тўлиқан бош мақсад — миллий тотувлик, иқтисодий барқарорликка эришган ҳолда, бозор иқтисодиети шароитида аҳолини соҳият ҳимоя остига олган ҳолда Ўзбекистонни жаҳон ҳамжамиятининг пешқадам давлатлари сафига қўтаришдир. Бу мақсадга манфаатли ҳамкорлик алоқаларини кенг даражада йўлга қўйишга тўриб, ҳужулик юришнинг жаҳоний илгор андозаларидан баҳраманд бўлишга тўриб ва яна, меҳнат аҳлининг ўз меҳнати самараларидан манфаатдорлигини оширишга тўриб эришиш қўйин. Истиқлол тамойилларида халқ фаровонлиги тўғрисида гамоҳури қилиш, одамларга ўз ласқаларини тула намоён этиш имкониятларини яратиб бериш зарурлиги бежиз қўрсатилмаган. Шу боис ҳам бизда урта ва кичик тадбиркорликка кенг йўл беришмоқда, бу йўлдаги тусиқлар деярли олиб ташланган.

Бугун юртбошимизнинг Италия ва Америка Қўшма Штатларида қилган сафари ниҳоятда етди. Исом Каримов Оқ уйда мамлакат президенти Билл Клинтон билан учрашди. Икки мамлакат муносабатлари тарихида юрт муҳим босқич бўлган бу мулоқот чоғида ўзаро ҳамкорлик алоқаларини янада ривожлантириш, бундай ҳамкорликнинг ҳужуқий асосларини кенгайтириш, Марказий Осиёда барқарорлик ва хавфсизлик масалаларида атрофлича фикрлашиб олишди.

Ёш давлатимизнинг бу мамлакатлар билан алоқалари кун сайин ривож топмоқда. Қўшма корхоналар тузиш билан бир қаторда анча йирик лойиҳалар устида ҳам иш олиб бориладир. Дарвоқе, айни Қўшма Штатларда тадқиқотларнинг «Мамлакат янги асрга қандай мерос билан кириб боради?», деган саволига қўйилган «Кичик тадбиркорлик ривожига билан», деб жаъоб қайтарган. Италияда ҳам шундай. Бу мамлакатнинг дунёга таътирган машҳур фирмалари хорижий мамлакатларда таътирган кичик корхоналари ҳисобига қўшимча равишда 600 миң илги урин вужудга келган. Бу — жулда қатта натижа. Бу рақам урта ва кичик тадбиркорликни ривожлантириш мамлакат олдига турган энг қатта муаммоларни ҳал этишга ҳам қўйиб эжанлиги даъватлади.

Бир вақтлар бундай тадбиркорликнинг асл вилани Шарқ эди. Янги аср бошида ана шу тарихий маънае яна узимизга қайтиши ҳеч гап эмас.

ган сафари ниҳоятда етди. Исом Каримов Оқ уйда мамлакат президенти Билл Клинтон билан учрашди. Икки мамлакат муносабатлари тарихида юрт муҳим босқич бўлган бу мулоқот чоғида ўзаро ҳамкорлик алоқаларини янада ривожлантириш, бундай ҳамкорликнинг ҳужуқий асосларини кенгайтириш, Марказий Осиёда барқарорлик ва хавфсизлик масалаларида атрофлича фикрлашиб олишди.

Ёш давлатимизнинг бу мамлакатлар билан алоқалари кун сайин ривож топмоқда. Қўшма корхоналар тузиш билан бир қаторда анча йирик лойиҳалар устида ҳам иш олиб бориладир. Дарвоқе, айни Қўшма Штатларда тадқиқотларнинг «Мамлакат янги асрга қандай мерос билан кириб боради?», деган саволига қўйилган «Кичик тадбиркорлик ривожига билан», деб жаъоб қайтарган. Италияда ҳам шундай. Бу мамлакатнинг дунёга таътирган машҳур фирмалари хорижий мамлакатларда таътирган кичик корхоналари ҳисобига қўшимча равишда 600 миң илги урин вужудга келган. Бу — жулда қатта натижа. Бу рақам урта ва кичик тадбиркорликни ривожлантириш мамлакат олдига турган энг қатта муаммоларни ҳал этишга ҳам қўйиб эжанлиги даъватлади.

Бир вақтлар бундай тадбиркорликнинг асл вилани Шарқ эди. Янги аср бошида ана шу тарихий маънае яна узимизга қайтиши ҳеч гап эмас.

Тошкент. Мабутоғчилар кўчаси, 32. Республика газеталари шу бинода чоп этилади

Кеча муштарак мамлакатимизда матбуот ва оммавий ахборот воситалари кўни кенг нишонланди.

Эшиттиришлари мазмунинг кечати кун мунарижаси ва мазмунидан тубдан фарқ қилади. Гап энди фақат яхши езишда, мушоҳалаларни чуқурлаштиришда, мабутоғчиликнинг таъсирчанлигини янада оширишда ва халқимизга ҳамшиша ҳамқору ҳамфикр бўлишда қолди, холос.

ШОҲИ НАҚШБАНДИ УЙҒОТДАН ДАҲО

4-бет

- МАЪРУЗА
- ИНСОН ТАҚДИРИ

2-бет

ИЖОДИНГИЗ БАРКАМОЛ БЎЛСИН, АЗИЗ ҲАМҚАСБЛАР!

Муштарак шарофати ила мамлакат ижтимоий-сиёсий, маънавий-ахлоқий ҳаётида муҳим маънае эга бўлиб бораётган миллий матбуотимиз қисқа вақт ичида эътиборга молик таракқий йўлини босиб утди. Янги давр, янги шароит қалам аҳлига янги мавзулар, янги имкониятлар яратиб берди. Журналистикада ошқоралди, қўсий таҳлил, баҳс-мунозара қўйилди. Бугунги гаёда ва журналлар мундарижаси, радио ва телевидение

эшиттиришлари мазмунинг кечати кун мунарижаси ва мазмунидан тубдан фарқ қилади. Гап энди фақат яхши езишда, мушоҳалаларни чуқурлаштиришда, мабутоғчиликнинг таъсирчанлигини янада оширишда ва халқимизга ҳамшиша ҳамқору ҳамфикр бўлишда қолди, холос.

Қаламининг ҳамшиша уткир, фикрининг ҳамшиша кескир бўлсин, азиз ҳамқасблар!

УММОН ОРПИДАГИ МАКОНИМ

Вашингтонда Ўзбекистон элчихонасининг янги биноси очилиши тантаналарида юртимиздан борган бир гуруҳ адабиёт ва санъат арбоблари ҳам иштирок этди. Тантананада қатнашган Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов куйидаги шеърини ана шу тарихий воқеага бағишлади.

Кенг жаҳон бир қадам бўлди мен учун,
Менга ҳам очилди олам дарчаси.
Йироқ Амриқода тафти сочар бу кун
Ўзбек кўйининг олов парчаси.
Очилди мен учун тор осмон бекам,
Сездим юксакликнинг чўғ дарғасини.
Ўзбекнинг лочини бўл, озод, кўркам,
Курди бу ерда ҳам қўналагисини.

Нечун хушнуд бўлмай, дилимни ёрмай,
Уммон ортида ҳам бордир маконим.
Дунёнинг қайси бир бурчига бормай,
Ўзинг бошпана бўл, Ўзбекистоним!

Абдулла ОРИПОВ.
Вашингтон шаҳри, 1996 йил 25 июн.
(ЎЗА).

ХАЛҚАРО ФЕСТИВАЛГА ЙЎЛЛАНМА

Белорус пойтахти — Минск шаҳрида «Экожаҳон-96» халқаро телефилмлар фестивали бўлди. Унда 21 мамлакат, жумладан, АҚШ, Франция, Германия, Италия каби йирик давлатларнинг жами 55 та филми кўрсатилди.

Атроф-муҳит мусафоллиги, табиатни қўриқлаш бош мавзуси бўлган анжуманда Осиё минтақасидан мамлакатимиз ҳужжатли кино усталари қатнашди. Улар «Ўзбектелефилм» маҳсулотига бўлган «Орол — менинг тақдиримда» филмининг намойиши этди. Бу асарда республикамизда Орол денгизини сақлаб қолтиш, аҳоли саломатлигини яхшилаш борасида жулда қатта ишлар амалга ошириладигани, бугунги кунда Орол ларди бугун дунё ларди бўлиб қолаётгани ҳақида ҳикоя қилинади.

Мазкур асар анжуман дипломига сазовор бўлди ва Словакияда утадиган «Экотонфильм» халқаро фестивалига тақлиф этилди.

«ДОМЛА»НИНГ ДАВОМИНИ ҚАЧОН КЎРАМИЗ?

Хабарингиз бор, Ўзбекистон телевиденисининг биринчи ластури орқали ун ҳафта давомида ҳар шанба-якшанба кунлари илк ўзбек телесериали — «Домла»нинг дастлабки қисмлари намойиш этилди. Кейин эса у тўхтаб қолди. Хул, нега? Биз сериал муаллифи ва режиссери Юсуф Розиков билан шу ҳақда суҳбатлашдик. Сериалнинг вақтинча тухташининг асосий сабаби — Ю. Розиков бир вақтда ҳам сценарий ёзиш, ҳам уни сурутта туширишга улгурмаётган экан. Шунга қарамай, яқин кунларда филмининг давоми сурутта олина бошлайди. Қўзда у бошдан намоиш этилиб, давоми ҳам эфирга узатилади.

Очиқ айтиш керакки, телесериалнинг дастлабки сериалларини қўрган томошабинлар уларнинг қисқалитилган бир оз ранжишди. Аммо айтиш 20 минутлик воқеаларни сурутта тушириш аслида қўп вақт талаб қилиши, анча мураккаб иш эканлиги қўччиликка маълум бўлмас керак. Шу боис биз сериални сурутта тушириш жаранеида учраётган

айрим қийинчиликлар ва муаммолар ҳақида бир озги тухтаб утишни лозим топдик.

Асосий қийинчилик шундан иборатки, телесериал, техник сабабларга қўра, саҳналар бўлинган ҳолда — алоҳида-алоҳида, бир қамара ерданда олинмоқда. Мисол учун, икки қаҳрамон уртасидаги суҳбат саҳнаси қўйилганига сурутта олинди: аввал еритиш асбоблари ва камера-маълум бир ҳолатда урнатилиб, бир қаҳрамон сурутта туширилади, кейин эса юқоридаги қўралиги қўралиги уртатирилиб, иккинчи актёр саҳнаси учун мослаштирилади. Суигра ушбу саҳналар монтаж қилинади. Бунга қўп вақт ва ортиқча маблағ сарфланади.

Яна бир муаммо овоз езиш билан боғлиқ. Оялда баъий филмлар олиб бўлингандан сунг уларга алоҳида студияларда овоз езилади. Видеопилмларда эса бундай эмас, «жонли» овоз лантага туридан тури туширилади. Бу лемак, уларни сурутта тушириш жаранеида турли хил ортиқча шовқин ва товушлар ҳалақит бермаслиги лозим.

«Домла»нинг ижодий гуруҳи ҳақида сўз борганда, биринчи навбатда унинг ижодкори Юсуф Розиковни эслашимиз табиий. У собиқ БугунгиТифоқ Давлат Кинематография институтининг сценарий факултетига таҳсил қўрган. Ҳозирга қалар узи еган сценарийлар бунга бир қанча баъий филмларни сурутта олган. 150 сериалдан иборат илк ўзбек телесериали устида ишлагани эса бундан икки йилча аввал бошланган. Филминг бевосита сурутта тушириш жаранеи асосан уттан йилдан эътиборан амалга оша бош

Ю. Розиков сериал қаҳрамонларини маълум актёрларни назарда тутиб яратмоқда. Турли актёрлар ансамблини яратиш, уларнинг ижроси ишонарли бўлишини таъминлаш ҳам шу кишининг истаёлиги ва меҳнатига боғлиқ.

Бизнинг «Нима сабабдан сериаллар мазмунини қўраганига Юсуф ака: «Томошабинлар қўраганидан барча чет эл телесериалларининг қисмлари жулда қисқа. Фақатгина уларни бирлаштириб қўрашмиз», — дея жаъоб берди. Айни чоғда турли давраларда «Домла» ҳақида узи фикрини билдирган еки шу тўғрисида телевидениега мақтуб йўллаган қўлаб томошабинларнинг хоҳиш-истагини инобатга олиб, кейинги сериалларнинг 35 минутдан қилиб яратишга ваъда берди.

Сериал бош оператори Темур Абдуллаев учун «Домла» гарчи биринчи филм бўлса-да, мутахассислар унинг ишини юқори баҳолашпти. Овоз режиссери Борис Умаров томошабинлар актёрлар овозини ва бошқа қўшимча товушларни яхши ештишлари учун қўлдан келган барча ишни қиялти, шу мақсадда Ўзбекистон телевидениесиде биринчилардан бўлиб анча мураккаб қўп каналли езиш услубини қўллашпти. Видеоматогрфия институтининг сценарий факултетига таҳсил қўрган. Ҳозирга қалар узи еган сценарийлар бунга бир қанча баъий филмларни сурутта олган. 150 сериалдан иборат илк ўзбек телесериали устида ишлагани эса бундан икки йилча аввал бошланган. Филминг бевосита сурутта тушириш жаранеи асосан уттан йилдан эътиборан амалга оша бош

Оҳиста ЖАМШИД қиз

СЎНГИ БОСҚИЧ АРАФАСИДА

Бизнинг онгли ҳаётимизга таъсир этиб, ҳар он Ватан туйғунини эслатиб турувчи, унинг меҳр-муҳаббатини юракларга сингдирувчи, ҳамомини муқаддас бурч сифатида англаувчи, тупроғини гуллатишга чорловчи, ифтихор туйғуларини уйғотувчи маънавий кучлардан бири — кўшиқдир. Чунки кўшиқ ҳар он, ҳар лаҳза одамнинг йўлдош, руҳининг озуқаси, қалбнинг қувватидир. Бизнинг энг покиза ҳиссийларимиз, устивор туйғуларимиз унда ўз ифодасини топиши керак. Кўшиқимиз маънавий ҳаётимизнинг кўзгусига айланмоғи лозим. Шу сабаб бугунги кун ҳақиқий кўшиқларини яратиш эҳтиёжи бисёр кўпайди. «Ўзбекистон — Ватаним маним» кўшиқлар кўрик-таълиқининг ўтказилиши ана шу улуг мақсадни қўзда тутган.

Утгад йилининг декабр ойида эълон қилинган фармондан сўнг бугун республикамиз бўйлаб ижодий қарақат бошланиб кетди. Турманларда, вилоятларда март ойидан бошлаб таълиқнинг 1- ва 2-босқичлари ўтказилди. Бу маъсуляти тадбирини ёритишда ахборот воситалари, хусусан, Ўзбекистон радиосининг ҳам ҳиссаси бор.

Шу йилнинг январ ойидан бошлаб ижодий ҳодимларимиз жойларда кўрик-таълиқ қандай ўтаётганини ат-

рофлича ёритдилар. Давра суҳбатлари, репортажлар ва таҳлилий-танқидий эшиттиришлар тайёрландилар. Жумладан, «Мушқ» бош муҳарририяти ижодкорлари Ўзбекистон халқ ҳофиси Ф. Мамадалиев, халқ шоири Ж. Жабборов, Ўзбекистон Композиторлар уюшмасининг раис Р. Абдуллаев, таниқли композиторлардан Ш. Шоҳмардонова, Ш. Ерматов, А. Назаров, А. Мансуров ва бошқалар билан ижодий мулоқотда бўлдилар. Айни пайтда бу муҳим тадбирни тайёрлаш ва ўтказишга совуққонлик билан қараётган маъсул кишилар, таъкилотлар тўғрисида танқидий чиқишлар ҳам уюштирилди.

Эфирга берилган таълиқ иккинчи босқичининг якунига доир мақоус эшиттиришларда хонандалар У. Нурлиев, К. Қанонов, М. Дабобоевалар иштирок этиб, ўз фикр-мулоҳазаларини баён этдилар. Республика ўқувчилар саройининг раҳбари О. Иброҳимова ва композитор Ш. Ерматов, «Бойчечак» ансамблининг баъий раҳбари М. Қосимов болалар хори кўшиқларининг таълиқи, шоир ва бастакорлар ҳамкорлиги ҳусусида суҳбатлашдилар.

Бир қатор эшиттиришларда кўрик-таълиқ ҳаётига аъзолари иштирок этиб,

Давоми иккинчи бетда

Ўзбекистон Фанлар академияси Х. С. Сулаймонов номидеи Кўлжамаалар институтида «Ўзбек халқининг этник тарихига доир қўлжама манбаларида маълумотлар» мавзусида давра суҳбати бўлиб ўтди

Суҳбатда ўзбек халқининг тарихига оид «Турк-рун» езуви ед горликлари, «Девони дугатит-турк», «Қўтағу билит», «Жоме-ут-таворих», «Уғузнама», «Шажараи турк», «Шажараи тароқима», «Тарихи анбие ва ҳуқомо», «Тарихи мулки аҷам», «Тарихи табарий», «Тарихи Наршахий», «Тарихи Қомил» ва бошқа қўлжама манбалар юзасидан фикр алмашишилди.

ТАРИХНОМАЛАР

Академик Азизхон Қанонов, профессорлар — Ҳамидулла Дабобоев, Насимхон Раҳмоновлар ўз маърузаларида туркий хоқонлар ва турк қавмларининг келиб чиқиши, туркий халқлар генезиси, турк-мулук умумий тарихи ва араб дунёи таъкилини оид тарихий асарларнинг илмий қимматини шарҳлаб бердилар.

Шундан сунг мунозарада қатнашган тарих фанлари доктори Мирсодиқ Исҳоқов, филология фанлари доктори Қосимхон Солиқов, жамият ва давлат қўриқлиши академиясининг тилловчиси Нематулла Жаббаров, филология фанлари докторлари Қозоқбой Маҳмудов ва Ҳафиз Абдусаматовлар юқориде шарҳлаган асарлар тарихимиз илмий асосда яратилиши учун муҳим манба эканлигини таъкидладилар.

Суҳбат ниҳоятда ЎзРФА муҳбир аъзоси Абдулаҳад Муҳаммаджонов ва академик А. П. Қаноновлар янги «Тарих» дарслиқларида шарҳ тарихчиларининг асарларидеги маълумотлардан кентроқ фойдаланиш зарурлиги ҳақида ўз мулоҳазаларини билдирдилар.

Холмуҳаммад КАРИМОВ

Рақсининг тугилиши

МАШРАБ ҲАҚИДА РОМАН

Исконкор шоир Бобораҳим Машраб ҳаёти ва ижоди жулда қўп қалам аҳдларига илҳом бағишлаган. У ҳақда қатор мақолалар, ҳикоялар, шеърлару достонлар, ҳатто роману саҳна асарлари ҳам битилган. Шоир ҳаётини илмий ҳамда баъий таъкиқ этишга уринишлар ҳануз давом этаётти.

Нарпайлик қишлоқ уқитувчиси Хайридин Бегматовнинг «Исен» романи ана шундай изланишлар асосида юзага келди. Хайридин ўзи таълаган мавзунини уша давр ва муҳитни, шоир дунёқарани ҳамда табиатини узоқ урганди. Тил устида тинимсиз ишлади. Натижалда, айтиш мумкинки, ўқувчини қувонтирадиган, баъий пишқиқ асар яратди.

Яқинда Ўзбекистон Езувчилар уюшмаси наср кенгашининг ушбу роман муҳокамасига бағишланган йиғилишида шу фикрлар айтилиши, муаллим ижодкорнинг меҳнати атрофлича баҳоланди. Сузга чиққан езувчи ва олимлардан Пиримқул Қодиров, Йўлдош Сулаймон, Муроджон Мансуров, Хамиджон Хонидий, Маҳкам Маҳмудов, Раҳимжон Отаули, Баҳодир Муродали, Муҳаммад Салом асарини янада яхшилашга доир фикр-мулоҳазалар билдирдилар.

Хайридин Бегматовнинг «Исен» романи қайта ишланганидан сунг «Шарқ юлдузи» ўқувчиларига ҳавола этилган бўлди.

М. САЛОМ

